

Севериян Косовскій

Обычне пізріня

Єгомосьць Димитрий Хыляк тільки што вернули з лягру. В Ізбах люде не перестали ся бояти. Ішла гудка, што тяжкы часы годны ся вернути. Австрия ся кінчыла, а з далекого світа приходили голосы о ближучым ся кінци Великой Войны. Андрийови спокою не давала вістка з Америки. Писал до него стрыко Фецьо, што і гын штоси пішло допереду. Подібно зачали думати о доли Русинів в Карпатах. Краяне-емігранты, хоц пішли в світ за хлібом, не оставили своей вітчизны. Хосенно, же і за млаком почали розправляти на нашы темы.

Андрий Шептак зза потока, был в Америці такой десят рочків, але щестливо вернул до села. Тепер, коли уж засіл на свою Беличнюнку, задумал, што його жытя буде вкінци спокійне і родинне. Заробил, што мал заробити. Вшытко было добрі до часу, коли отримал писмо од стрыка Феця Маційовского. Розпечатал го одраз, коли лем зміг сісти при пецу по дню полным роботы.

Пишу Ти Андрийку, лист тот недалгій, прото, што бою ся за Вас в Старым Краю. В нас демокрация, хоц молодша од європской, то мудрійша. А в Вас тепер хоц-што може ся водити....

Чудне было тото писаня з Америки, задумал ся Андрий чытаючы слова записаны чорном тинтом. В Ізбах уж ся змеркало, коли нараз пришло му на мысль піти на плебанію. Вкінци ізбяньскій єгомосьць то світовый чловек, добрі знає ся на політыці, одріжнит добры заміры од тых, котры лем біду можут принести.

Так і Андрий зробил. Здів на ся гуньку і полетів долов селом на плебанію. Не было му легко іти через мокры уж поля. Того вечера гмла сіла на село. Не было видно ани бань ізбяньской церкви. Был по правді конец жолтня. Осін пришла дост скоро, листя такой опало. Хоц знал він, што тота част рока в Карпатах бодай найкрасша, то все стоял при своїм, што літом найвеце годно ся вродити. Ідучы на ізбяньське приходство іщы ани не мріял, што онедолга найвеце ся народит як раз восени.

Плебанія явила ся перед ним. До остатньої хвилі внимал ся дуркати до єгомостьовых двери. Не барз знал, о што хоче звідати, але чловеца цікавіст го перевершыла. Підышол гу деревяным дверям, над котрыма находил ся різблений портал, найпевнійше іщы з конфедератских часів.

– Слава Ісусу Христу, Ваше Всечество! – покірно вырюк вірний до ізбяньского плебана, якій вышол на подвіря в одповіди на несміле дурканя прихожана.

– Слава на вікы! Як ся маш Шептак? Тільки часу тя дома не было, а тепер в місце того жебы сидити на своїм, водиш за ніс свого єгомостя? Я ти дам! – жартібливо одрюк му Димитрий Хыляк, священник старой даты, маючий велику пошану серед свойой паствы.

– Ой єгомость, я ту до вас зашол, бо потрібую вашой помочы. Пришло мі писмо з Америки од стрыка Феця, што го певно іщы памятае. Выіхали за океан добрых десят років тому, але сте їх іщы встигли повинчати зо стрыном Марином спід Мысарного. З листу мі виходит, што гын якісу велику політыку роблят. Як мі сесе розуміти? О якій демокрації і добрых замірах гев пишут?

Єгомость не одповів на шмарене праві же од входа звіданя. Казал ввойти дохыж та і сісти при столі полным церковных книг, а сам пішол до коморы, глядати окулярів.

В меджечасі Андрий взріл, што на плебаньськом столі, під книгами, розпостерта є рысувана карта Лемковины. Кед бы лем міг, одраз бы двигнул лежачы книги та досіл до вандрівкы селами, в яких николи не мал нагоды быти. Карта представляла не лем Лемковину, але і подальшы, не знаны дотля Андрийови, части Карпат. На ей вышнім кінци виднів напечатаний нарис «Карпатска Русь».

– Но-ле вкаж тот лист – вырюк дакус неспокійный Хыляк, маючы уж на своїм носі австрийского ремесла окулярі. Сіл за канцелярийным столом, присунул до ся світило і почал чытати. В листі окрем приватных слів до Андрия, Маційовскій з Пенсильванії писал, што америцкій

президент розуміє кожного. Было то так написане, што лем такій члове-
к як Хыляк, котрый знал ся на світовій політыціі, годен был розуміти.
Священник дораз правильно одчытал слова. Хоц знал, о чым розправ-
лят родак з другого кінця світа, з такой молчал. Так долго сідил тихо,
што вымусил на Андрию загаіня бесіды.

О што може іти єгомостьови, што так долго думат над писмом – тво-
рил в свой голові ізбяньскій газда. Людска цікавіст, підсвідомо, змусила
го до кроку.

– Ваше Всечество, пробачте што Вам перерву думаня, але ци вшит-
ко впорядку? – звiдал дакус несміло, понеже знал, што парох не все має
дяку одповідати.

– І так, і ні – одрюк коротко. – Твої стрыко пишут, што америцкій
президент поперат право каждого народу до самостановліня, а то зна-
чыт, што перед нами долга борба о нашу землю. Зрозум Шептак, што
обставины на світі сут бодай першыи раз для нас лагідны – дополнил,
смотрячы глубоко в очы спілбесідника.

Андрій під влияньом сильного Хылякового пізріня не годен был по-
дати ся з місця. По часі порожнього молчаня, священник подальший раз
го упередил.

– Повідж мі, ци мож на Тя рахувати? – звiдал коротко піднесеным
голосом.

Молодого гейбы бичом втяло. Змішаний, маючы великій респект до
плебана, коротко одрюк, што гей. Знал, же інакше не пристойт одповісти,
не отцю Хылякови.

– Тішыт ня твоя постава. Прото, же уж єс посередньо замішаний
в того, што і я, будеш моім адюнком – выповіл розказ фурт задуманий
Хыляк. Надале наказал, што Шептак має заваруване розносити по селі,
же был того вечера на плебанії.

– Покля не зрыхтуеме того, на што поколіня наших родаків ждали
століттями, не вільно ти діяти не по думці твого пароха, розуміеме ся? –
офіцирским тоном іщы раз дал до зрозумліня, што sprawy мають ся істо
поважні. Не остало священникови нич інче, як лем попрощати свого
гостя.

Шептак принял слова пароха з великом боязню, але заєдно знал, што
тот человек николи ся не мылит. Наконец стрічы, склонил голову перед
невысоким єрейом. Знал, што того вечера доступил великой чести. Од-
тепер парох буде мал на него позір.

Хылякове довіря до, здавало бы ся, простого селянина не брало ся одникаль. Андрійова жена Тедозка походила з попівського роду Шляхтівських. Священник добрі памятал, як руска інтелігенция огваряла молодята, головно за того, што Тедозя оддала ся за бідного газду. Протягом років, Андрій доводил, по правді тяжке до зрозуміня священничым родам, што не лем богатство свідчыт о вартости чловека. До Андрійовой головы ани не пришло, што уж неодолга його доля звяже ся пантлями історії з лемківском інтелігенціям...

– Буд здрав Андрію – спонаглял гостя до двери священник. Пак рюк, што онедолга підут єднати ся з важнымя Сандецкой Руси. По хвили тишы додал, же то уж його послідне слово на днес. Дал до зрозуміня, што пора му іти.

– Добрі єгомостью. Буде так, як кажете. Знайте, што нікому ніч не повім – выповіл Андрій, виходячы на подворец плебанії. Выгін перед ньом был выложеный каміньюм. Было знантя, што то плебанія, хоц не така, як тота білцарівска, котру люде встигли уж менувати Качмарчыковым палацом. Но, але де богата Білцарева, а де бідны мої Ізбы... – подумал кус заздрістно Андрій.

Двері заперли ся на скобель. Ніч Андрій вышол на цисарку, в выглядах єгомостьювой канцелярії догасало світло. Было знантя, што Димитрій Хыляк на днес павзує з політыком. Тепер час на молитву.

Тілько было Андрійовой прогульки спід Лацковы. Час было вертати дохыж, до Тедозкы. По правді, задумал ідучы горі селом, не вельо зрозуміл з днешньої стрічы на плебанії. На другым боці, в середині такой горіл з гордості, што ізбяньській парох має на него деякы пляны.

Його внутрішній покій ломила і мысль о зачатим проєкті карты Лемковины. Николи во світі не виділ так прецизийной роботы, яку найпевнійше од деякых пару дни творил ізбяньській парох. Хотіл ся звідати по што такы рисункы, але знал, што Хыляк і так бы не дал одповіді.

Доходил помаленькы до свойой хыжы. Взріл через выгляд, што жде го Тедозя, яка найпевнійше чытала новосандецкого «Лемка». Шак вчера отримали нове чысло з чытальні.

Світло з вісковой грімниці вістило добру новину, вістило, што уж неодолга о Андрійовій коханій земли зачне быти голосно.

* * *

В муруваній церкви св. Луки довершалося богослужіння. Селяне вчет почали виходити перед храм. Андрій ведно з сусідом Штефаном стояли уж при деревяній фуртці, яка вела на головний пут. Што-кус приходили гу ним інчы. Зъявилися Миколай Косовскій і Яцко Ядлош, котрых лучыло єдно – оба воювали на Великій Войні.

– Чул єс Андрию, што Польща оголосила незалежність?! – выкричал счудуваный Яцко, якій в послідніх днях їздил до Ёрибова на ярмак.

– Што Ты плетеш? Яку незалежність?! – одповів Андрій, вызераючий кус на страхопуда.

Групка зачала медже собом выміняти погляды. О хвилю з церкви вышол єгомость Хыляк, якій деси скоро поспішал. Виділи сесе зобраны та на хвилю втихли.

Як пристало на порядных прихожан, вклонилися священникови.

– Слава Ісусу Христу! – прорекли трьома голосами.

– На вікы слава. Добрі, же тя виджу, Андрию. Надіюся, што знаш, о чым думам од парох дни.

Андрійови дораз зробилося дакус незручні. Знал, о чым Димитрій Хыляк міг загаіти, але не хотівся здрадити перед камаратами. Справу розв'язал сам священник, якій упередил того, што Андрій мал уж на кінци языка.

– Хлопы, придте заран на плебанію. Єст гідні важных справ. Дашто повіст Вам наперед Андрій Шептак, котрому благословлю на выявління того, што уж знає. А тепер їдте там, одкале сте пришли, значыт найліпше каждый до свойой работы, а пак до жен. Лем не до Моська! – вказал жартибливо палицьом на Андрия, Яцка і Миколая, понеже знал, што работа про них все годна почекаати. Камаратя од повсякденных діл радше волят їзбяньску корчму. Неєся што чудувати, вкінци лучат їх не лем подібны роки, але і спільне минуле.

Гречні послушали старшого од себе та рішыли розыйтися домів. Домовилися на заран, што по выдоїню худобы, зайдут на плебанію до єгомостя.

Їдучы на вышній конец, Андрій не вытримал. Вкінци звїдал Яцка о якій незалежности тот бесїдувал при церкві. Сам добрі знал, што конец войны наступил, але о нияких політычных рішынях не было дотля чути.

– Но як, то ты досправды нич не чул?! Шак, Польща оголосила незалежність. Всякы польскы міста і місточка приголошаються до центральної

власти – одповіл зачудуваный Яцко, до якого нияк не дотерало, же хтоси іщы о тым нич не знат.

– Кед так, то што з нами? Што з Лемковином? – несміло звідувал свого сусіда Андрій Шептак. Знал, што Димитрій Хыляк уж штоси рыхтуе, але з другого боку покус підпуцал спілбесідника.

Недолго думаючи, Яцко вышмарил зо ся:

– І мы мусиме мати свою свободу! Слухай Андрию, треба нам дашто робити. Чул ем, што на Пряшівській Руси, в великом місті Пряшові уж деякы нашы діяче дашто розправляли. Жаль, што в нашій части Руси нич а нич не чути о великих справах.

Видно было на Яцковым лици кус жалю. Не был то шак жаль, якій бы одберал силы. Противно, проникал він в надію, што і Лемковина здолят, так як Польща, проголосити незалежність.

– Но нич. Повім ти днес лем тільки, што і нашы хыбаль не сплят. Видиме ся заран в єгомостя на приходстві. З того што уж знам, якісы пляны ся уж водят. Хоц мам право о вшыткым, што мі єгомость повіли розправляти, та нич ти не повім, бо істо невельо того было – оправдал ся Андрій, хоц по правді не мал з чого. З вечерньої стрічы на плебанії два тыжні тому, невельо выникло. Священник был таємный, як пристало на доброго стратега.

– Іду до ся, Яцку. Мушу іщы поробити коло хыжы, бо ня Тедозя візве од неробітных мужів.

– Добрі, най ти буде. Надію ся, што заран дашто нам речеш наперед стрічы в єгомостя – одповіл не барз захоплений Яцко, якого цікавіст зжерала од середины.

Андрій погнал своїма стежками на Беличнянку. Сусідів лишыл на мості. О хвилю был на своїм подвірю. Закля ся змеркло, крутил ся при роботі і фурт думал, як то заран буде і што вшыткым Руснакам писане.

* * *

– Галло, ставай з постелі! Уж свитат! – крикнула на мужа Тедозка, яка встигла накласти оген під шпаргет.

– Йой, приснуло ся мі. Мал ем сон! – почал ся Андрій тлумачыти як на святій сповіді.

– Но, но, уж нич не повідай. Знам, же ся боіш своей жены... – скепкувала сой Тедозя.

Іщы вчера, нич пішли спати, Андрий похвалил ся жені, што днес має місію на плебанії.

– Што ти ся сніло коханий? – звідала з цікавості. Хоц знала, же муж од парох дни в великом неспокою прожыват.

Андрий зышол з постелі і підышол до выгляде. Од Беличной помаленькы сходило сонце. Подумал – добрый знак, то буде добрый ден!

– Сніло ся мі, што Лемковина стане великом. Што вшыткы мы будеме безпечны. Сполучыме ся з інчыма селами. Буде так, як писали в «Лемку» і еміграційных газетах. Зъєднають ся Лемковина, Пряшівска і Підкарпатска Русь і... – перервал захоплюваня ся, пізрішвы на жену.

– І што? – звідала шторааз барже підізірла Тедозка. Посмотріла на Андрия, ци абы напевно не мат горячкы.

Лем го тым зозлостила. Андрий ся стопорчыл. Кус му было прикро, што жена підходить до його ідеального сна як до чогоси нереального, чудачного. Перетримал тото, як і вшытко інче. Знал, што мусит уж іти. Та і вышол на беличнянській путик і погнал долов на плебанію. Перед ньом стояли домовлены Яцко і Миколай і потігали дуган. Всітри ся привитали, скінчыли курити і пішли гу головным дверям на приходство.

– На порозі несподівано привитала їх чорна кітка, яка виділо ся ім, ждала на штоси до сполюваня. В темній хыжы виявил ся священник Хыляк. Нич встигли выречы християнське повитаня, єгомость перервал їх заміры.

– Добрі, же сте пришли. Ждал ем вас. Зайдте до канцелярії, а о хвилю до вас приду.

Гості ничым не протестували та і сіли на лавці під копіюм ізбяньской Богородиці.

– Думате, же штоси будеме мусіли робити? – пізрили на ся з непокоюм.

Андрий залагодил справу та дал позір, жебы сідили тихо нич єгомость зайдут до головной хыжы.

З коморы наступил Димитрий Хыляк. Гості дораз набрали повагы і перестали до ся пошептувати. Яцко, як то Яцко – шпортал деси по кышени, глядуючы бодай патычків. Найвеце обытя з цілою трійкы мал Шептаків Андрий. Дрилил Яцка по руці, жебы тот конечно ся спохватил, понеже видно было, што парох замірює промовити.

– Речте мі отверто, ци сте годны посвятити вшытко што вам добрый

Панбіг дарував в вашым короткым дотля жывоці, жебы помочы Лемковині? – шмарыл піднесеным голосом священник.

По очах тридцетлітніх ґаздів видно было страх як в діти. Каждый з них шмарил зір найперше ня Хыляка – вождя, якій ждал мудрой одповіді, а пак пізрили на образ ізбяньской Богородиці, як бы гын мали найти одповід.

Першый высловил ся очывидно Андрий, якій штоси перечувал.

– Єгомостю – повіл спокійным голосом – ем готовый дати аж і жытя, коли буде ішло о основны sprawy для наших будучых поколінь.

– Адде – ци решта думат саме єдно? – звідал нетерпеливо ізбяньскій парох.

Миколай і Яцко скывали головами. Веце Хылякови не треба было. Знал, што може на своїх Ізбян рахувати. Знал тіж, што то уж остатня нагода здоляти провести повсенародне пробуджыня. Конец войны дал вшыткым народам Европы свободу wyboru, але іщы не каждому свободу істніня.

– Так кед годите ся зо мною іти гу ліпшому, та на заран запрягайте найкрасшы коні якы мате. Прикрасьте фурманкы яличками, басамунками, чым ся даст. Іхаме до Фльоринкы! До отця Теофіля Куриллы – промовил з захоплінью Хыляк.

– Іщы лем єдно – пізрил на Миколая – треба закликати просатаря. Тым разом не буде розносил по селі о весілю ци похороні. Тепер має зайти до каждого ґазды і провістити, што уж о два дни наше всенародне віче. Віче во Фльоринці, на котрым будеме мы, делегаты нашого села.

Так Косовскій послушал єгомостя і обіцял днес піти до просатаря Пласконя наказати, жебы тот пішол вістити найліпшу новину по всякы роки.

До вечера новина о заранішнім вічі во Фльоринці дотерла до каждой хыжы. Просатар пішол провістити і до Беличной – шак то такы самы Хылякови вірны.

Змеркло ся. Село лягло спати. Заран мал уж быти новий, історичный ден...

* * *

Андрий зышол долов до Миколая. На подвірю стояла фурманка запряжена в пару білых кони. Выглядало парадні, як на свято. Сіли на віз і пішли долов, де взяли Яцка. Од Яцковой загорода поїхали гу плебанії.

Взяло їх зчудування, коли взріли, што ізбяньскій парох ждал їх при березовым плетари з двійком селян старшого віку. Были то Атаназій Кунцік з Шолтыства і Йоан Цимбаляк з Жабынців.

– Но вкінці. Діждати ся вас не мож. Скоро, сідайме на віз і ідеме на Фльоринку – єдним дыхом вырюк ведучый ізбяньской делегациі.

Коли ішли до Фльоринки, Димитрій Хыляк поділил головны ролі.

– Кунцік і Цимбаляк сут нашыма головныма делегатами. Сут то люде мудры, яки не єдно в жытю перешли – бесідуючы покывал головою до двійкы старшых Ізбян.

– Ваша трійка буде в республіканьскій стражы. Достанете в своїм часі гверы. Будете шандарами нашого уряду.

Хлопці посмотрили єден на другого. Але надале до кінце не знали за чым ідут до Фльоринки.

– Єгомостю, речте прошу што ся водит? Што днес на фльориньскым приходстві? Нич з того не розуміеме – звідал бодай найвеце дотля збаламучений Андрий.

– Як то, то вы такы темны?! Вы досправды нич а нич? Шак ідеме творити нашу державу, нашу республіку! – бесідувал змерзнений отец Хыляк. Хоц был то уж 4 грудня, снігу такой не было іщы за вельо. Зато мороза давало ся одчути, так чым скорше коні гнали гу Фльоринці.

Коли священник повіл, яки сут заміры руской інтелігенціі, ціла решта конче ся обатурила. Зрозуміли, што од днес вшыткы стоять перед шансом великого народного пробуджыня.

Од стороны Брунаріі зашли до Фльоринки. Фурманка достойно вошла через выгін обставлений шандарами, яки витали приїздных делегатів. Цілый пляц пред фльориньском плебанієм полный был молодых люди, яки покликаны были через сельских делегатів на страж.

– Вы ся лиште на дворі. Ідте гу ватрі дакус ся огріти – розказал Димитрій Хыляк, якій внет станул на порозі фльориньского приходства. Священника повитал газда плебанії, отец Василій Курило. Внет оба скрыли ся в просторах муруваной будівлі.

– Думаеш, же што они гын будут робити? – зачали звідувати медже собом ізбяньскы делегаты.

– Певно зышли ся наперед, жебы наплянувати заранішне віче. Чул ем од кума, што подібне прошло недавно в Гладышові, а і не лем. Через цілый листопад на обшыри західной Лемковины мали місце чысленны віче, на котрых раджено будучніст Русинів. Зышло ся купета наших.

Маніфестували єдність і намагання получити ся з другима рускима регіонами – продолжал розгорячений делегат.

Меджечасом, Яцко з Андрийом пішли позвідувати тих, які уж должшый час стоят при плебанії. Вказало ся, што більшість з членів стражы то были люде з других сел Лемковины. Яцко стрітил свого камарата з молодых років – Ваня Гальковича з Чарной. Дахто другій познал родину од Ріпок, знаємых з Ганчовы, Устя Руского, Радоцины, Чорного, Крампной і так дале. Много народу было того передполудня. Ждали на заранішне віче, а фурт прибывали новы делегации.

Андрий подумал, што покля не мат ниякой задачи, зачне рахувати кільки люди ся фурт зберат. Так рахувал і рахувал, лем ся все деси попугал. По правді то перервала му бесіда з деякым Романом Сембратовичом з Телича, якім был о. Теофільом Качмарчыком наменуваний заряджающим стражы. Мал хлоп скушености гу тому – в австрийській армії школил молодых шандарів. Так і днешнього вечера наказал Андрийови взяти під себе двох дальшых стражників з Ізб і стояти до наступной зміны при ганку фльориньской плебанії. Мали пильнувати, жебы підступны делегаты не прібували ввести непокою.

Пізна осін в горах не легка. Найгірше, што під вечер і такой цілу ніч морозя імало. Начальство – священники і громадскы діяче той ночы сидили в поміщынях плебанії. Через вигляды видно было, што ани хвилю не спочали. Цілу долгу ніч бесідували о будучым Лемковины...

Делегаты ведно з шандарами на зміну сідали при ватрі. Фльоринчанкы доносили теплу поливку і кождому накраяли по скыбці чорного хліба. По правді нич, а было то посвячєня для народа – честне і природне. Цільком дозріле.

* * *

Лем зышло сонце, а до фльориньской плебанії сходили ся дальшы делегаты.

– Чуєте того духа? Духа в народі? – звідал розбужений Миколай. Вшиткы чули, што радісна новина близко. Того дня хыбаль не стрітил бы на фльориньській долиніцї при церквї Архангела Михаїла особы, яка чула бы змучєня ци нужду.

– Гей! То радіст. То велика чест. Треба нам быти гордыма, же нас доля обдарувала можлистю найти ся в так історичным моменті! – прокрикували

ся єден через другого. Здавало бы ся, шандаре, обычны люде. А доєден чули повагу історичного дня. Чули, што будучы поколія о тым дни іщы долго будут памятати.

– Тихо! Дорогы делегаты – закричал єден з адюнктів фльориньских лідерів – о хвилю перед нашу плебанію выйдут лідеры, члены організаціїного комітету, якій приготував днешнє віче!

Вшыткы дораз станули бачно. Вызерали, хто першый явит ся перед входом на плебанію. Люде знали, што такой цілу ніч тузы дебатували на тему порядку віче, рыхтували його постановы і резолюції.

О хвилю очам пілтисячной громады явил ся о. Василій Курилло, парох фльориньской церкви.

– Слава Ісусу Христу, дороги делегаты, дороги Руснакы! – привитал святочно священник.

– Слава на вікы! – перекрикували ся зобраны на долици фльориньского приходства. Виділи, што жарты ся скінчили. Днес реально настала історична хвиля.

Курилло забрал голос як ведучый віче. Привитал згромаджених делегатів, які приїхали зо вшыкых пятьох повітів.

– Вітам лідерів сел з адміністративних округів Новий Торг, Новий Санч, Грібів, Горлиці, Ясло, Коросно і Санок. Вітам радників з поєднаних сел, вшыткых тих, яким близка серцю наша спільна справа. Приступуєме до выголошєня наших постулатів!

Люде ошаліли зо щєстя. Найвєце тішыли ся тоты, што уж другій ден сідили на фльориньским пляци. Серед них были Ізбяне – Андрий, Яцко і Миколай. В повітрі было чути дух надії, а в гурмі видно было піднесєны гордо головы. Курилло запросил каждого до спільных обрад. Вчинил притиск, што днешнє віче має першоряднє значєня в історії Лемків.

О хвилю на веранді плебанії явил ся добрі знаний, головнє делегатам од Ізб і Беличної, отец Димитрій Хыляк. Непересічний ерудита, знавця медженародной політыкы продолжал за словами фльориньского єгомостя.

– Дорогы рускы селяне! Мы нарід той землі од непамяти чловечой! Мы гев автохтоны! Не дозволиме, жебы інчы нам диктували під кого маме іти. Знайте єдно – промавлял з выпущеном гу громаді руком – світовы обставины тепер для нас лагідны. Америцкій президент Вільсон написал значучы для нас слова – вытягнул картку паперя і почал чытати.

– *Никотрый нарід не повинен быти змушаний до начальства, під котрым не хоче жыти.*

Громада зрозуміла виїмок президентской деклярації. Люде зачали ляпкаты і гопкаты з радости.

– Дякую. Дайте покій. Іщы выступліня слідуючых, а пак приде час на маніфестацію. Даю голос молодому адвокату, докторови Ярославови Качмарчыкови – перервал выявлене захопліня невеликой постуры ёго-мость Хыляк.

Качмарчык станул гордо на веранді. Поздоровил зобраних і надале дал короткій выклад о теперішніх обставинах народів бывшой австрийской імперії.

– А тамтых двох то які – звідал Яцко, стоячы при Андрию, якій вытігал високо голову, жебы видіти промовляючых на веранді.

– Тот старшый то заслуженый газда з Крениці, Миколай Громосяк. Газдує найліпше зо вшыткых креницкых селян. А того високого пана знають в каждом просвітительным кругу. То наш громадскій активіста Методий Трохановскій – пояснил Шептак, якій знал короткы біограмы корыфеїв з новосандецкого «Лемка».

Перша част віче скінчыла ся. Лідеры на веранді, а згромаджены делегаты на прилігаючій до церковного огорождыня долиніці, почали рыхтувати ся до выголошыня резолюції, яку доведна схвалили з сельскыма Рускыма Радами.

– Яцку, а наша роля в тым вшыткым яка? – звідувал захоплений Миколай, якій стоял доведна з інчыма шандарами республиканьской стражы при церковным огорождыню.

– Наша, видит ся мі, основна. Сме обычныма людми, сіеме, косиме, ореме нашу землю, але без нас інтелігенция не мала бы для кого робити. Так діеме ведно з нима на благо народа. Буде што оповідати внукам, ой буде!

Шандарів огорнуло іщы векше порушыня. Доходило до них, што свободу досягнути годны лем самы, а нихто інчий Русиnam ей не схоче дати. По правді – то такой уж ю мали. Зробили того, што покоління їх предків николи не здоляли. Нашли ся там, де їх вюл патріотычний обовязок.

Мрії ся сполняють. З веранды проголошено резолюцію. Чути было, што Русины сут державотворным народом і так як інчы, мають право до самостановліня. Віче повитало делегатів з Пряшівской Руси і Підкарпатя. Каждый з них голосно, з притиском выразил, што сут за з’єднаньом всіх трьох земель до єдної республики.

Віче ся кінчыло. Єгомосьть Хыляк казал іти двом ізбаньскым делегатам домів. Рішыл, што повезе їх фурманком Яцко. А Андрий з Миколайом мали ся остати іщы єдну ніч при фльориньскых корыфеях. Курилло, Качмарчык, Громосяк, Хыляк, Трохановскій іщы долго розправляли о будучым.

З Андрия вкїцни зышло. Чул ся легіцько, был щестливый, што нашол ся на віче, на яким зышли ся краєне зо 130 сел Лемковины. Тепер уж знал, по што на єгомостьовым столі была розпостерта карта Лемковины.

Мрії ся сполнили...

Делегаты розышли ся до своїх сел. Кус пізнійше, 12 марця 1920 рока покликано во Фльоринці выконавчу власт, в котрій отец Димитрий Хыляк занял місце Міністра Внутрішніх Справ. Пак пришол на него Сандецкій Процес, якій лем вказал, што заміры Руснаків были справедливо обгрунтованы.

Post Factum

Старенькій дідо сідил перед муруваном понімецком хыжом. То Андрий Шептак, якій мал при собі свого малого внука Данька.

– Знаш Даньку, были часы, што і Лемкы мали свою державу. Так як Полякы ци Німці. Видиш дітя, выгнали нас, цмокы єдны, на тоты понімецкы землі. Дали тоты розшабруваны буды. Уж николи не пробудиме ся до такой ступени.

На дідовым лиці явили ся слезы.

Сімлітній Данько слухал з зачудуваньом дідового оповіданя. Хоц был іщы дітином, інтересувала го дідова істория. Была то істория з першого боку пізріня – чловека обычного, сельского рільника спід Лацковы.

Дідо Андрий пережыл дві войны і выгнаня. Найбільше тішыло го заєдно споминаня на Руску Народну Республику Лемків. Чом так было? Того уж николи не высловил. Може зато, што події з 1918-1920 років то найвиднійший час в новожытній лемківській історії.

– Діду, ци хоц за штоси сте щестливы? – звїдал синьоокій хлопец.

– Ци-м щестливый? Гей. Хоц забрали нам нашу землю, хоц знищили нашу культуру, то єм щестливый, же сме дали о собі знати. Єм щестливый, што дане мі было стрїтити таких люди як єгомосьть Хыляк, як Громосяк з Крениці, ци наш премьер Качмарчык. Моє щестя прораджат ся, дорогій

Даньку, чую гордіст. Гей, кед звідуюеш, єм гордый, зато што нашол єм по-честне місце в ряді шандарів, стражників. Стерегли сме ведно з сусідами нашої республіки... – кінчыл вытираючы спід лівого ока слезу.

– Діду ци то вшытко на днес? – повіл наповнений цікавістю Данько.

– По правді то ніт. Іщы єдно. Єм гордый, што мам тебе. Мам кому о тым оповісти. Коли мене не стане, а ты дакус підроснеш, та воз машыну і напиш о наших мріях, стремліннях, успіхах. Най інчы народы знають, што были такы Руснакы, бо так нас дома звали, якы гордо станули в обороні свого права. Права до самостійного бытування в Карпатах.

Дідо Андрий знал, што на днес старчыл. Хоц в очах малого внука вызерал на щестливого, в середині душы грыз го превеликій жаль. Потягнул іщы раз свою файку та стал о двох палицях і вошол до свойой новой – так страшечно нелюбленой – муруваной хыжы. Шак, вітчизна остала там – в горах Карпатах, на Лемковині. Того не змінило ани прокляте вигнання.

Дідо Андрий помер в 50. річницю фльориньского віче, 5 грудня 1968 рока.